

Лікувальна фізична культура, спортивна медицина й фізична реабілітація

УДК 37.037

*Алла Альошина,
Олександр Бичук,
Анастасія Альошина*

Теоретичні аспекти корекції рухових функцій молодших школярів із відхиленнями розумового розвитку в процесі фізичного виховання

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку суспільства існує тенденція до збільшення кількості дітей, які народжуються з відхиленнями розумового розвитку. Причини, які призводять до цього, досить різноманітні, водночас у клінічній психіатрії їх поділяють на зовнішні та внутрішні [1; 5].

Дослідженнями фахівців [2; 3; 4] встановлено, що одним із найкращих засобів зміцнення здоров'я та соціальної адаптації таких дітей є заняття фізичною культурою, адже фізичні вправи сприяють засвоєнню необхідних умінь та навичок, розширенню діапазону рухової активності й формуванню позитивних рис характеру. Ці питання зазвичай вирішують у процесі адаптивного фізичного виховання.

Адаптивне фізичне виховання – новий напрям у вітчизняній науці, що вивчає проблеми фізичного виховання людей, які мають різні стійкі порушення життєво важливих функцій організму та обмеження фізичних можливостей. Головною метою адаптивного фізичного виховання дітей із відхиленнями розумового розвитку є набуття ними знань, умінь і навичок, які б дали змогу таким дітям адаптуватися до соціальних норм повсякденного життя [2; 6].

Варто зауважити, що, на думку Р. В. Чудної [5], однією з тенденцій сучасного адаптивного фізичного виховання є орієнтація на більш ґрунтовний аналіз і корекцію як моторних, так і пізнавальних здібностей проблемних дітей для підвищення ефективності їх навчання, яке відповідає рівню їхнього розвитку, формування рухової активності, фізичних і психологічних здібностей, що забезпечують адаптацію до довкілля та суспільства з різними видами діяльності.

Завдання роботи – вивчити особливості рухової сфери дітей із відхиленням розумового розвитку; обґрунтувати основні аспекти корекції рухових функцій дітей молодшого шкільного віку з відхиленнями розумового розвитку.

Методи дослідження – метод аналізу та узагальнення літературних джерел.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Рухова функція організму – одна з основних функцій, які забезпечують адекватність життя організму, що практично завжди передбачає інтенсивну м'язову діяльність. Це єдина функція, що забезпечує активну дію людини на зовнішнє середовище. Рух характеризується надзвичайною багатогранністю, починаючи від просторового переміщення й закінчуючи мисленням. Організм людини принципово розрахований на постійний рух. Саме тому рух розглядається як основна ознака життя, як стержень усієї життєдіяльності й поведінки людини, як формувальний початок у його розвитку [1; 2; 3].

Одним із головних компонентів, які характеризують фізичне вдосконалення, є рівень розвитку рухової функції, що реалізується в різноманітній моторній діяльності. Із нею пов'язані всі рухи, трудова діяльність. Патологія рухового апарату або недоліки в розвитку моторики обмежують

можливості людини в повсякденній діяльності, виборі професії, негативно впливають на стан її здоров'я й фізичний розвиток [2; 5].

До складових частин рухової функції відносять:

- обсяг умінь і навичок у різних видах рухів;
- рівень розвитку фізичних якостей.

Розвиток рухової функції – активний процес. На формування моторики впливають три головні групи факторів:

- генетично обумовлені рухові здібності;
- довільна рухова активність дитини, що пов'язана з виконанням багатьох рухів у повсякденному житті;
- спеціально організовані педагогічні впливи, які стимулюють природничий ріст онтогенетичного розвитку моторики.

Здоров'я та працездатність людини залежать від розвитку її моторики. Рухова функція, окрім локомоторної, є найважливішим фактором збереження постійності внутрішнього середовища, значно впливає на всі вегетативні системи організму, забезпечує його швидку адаптацію до перемінних умов існування [2; 3].

Потрібно зазначити, що корекцію рухових функцій дітей із відхиленням розумового розвитку доцільно здійснювати лише за умов врахування всіх особливостей їхнього стану.

Варто зауважити, що при легкій формі розумової відсталості локомоторні функції розвиваються досить повільно, моторика при цьому характеризується незграбністю. Діти з цією нозологією не можуть здійснювати координованості рухів, особливо дрібних, виконувати дії, які потребують точності й довільної регуляції. У них сповільнено формуються рухові навички та вміння, а також сила, швидкість, спритність, витривалість, стрибучість, рівновага. Словниковий запас у таких осіб обмежений, об'єм пам'яті досить малий. Увага залежить від зовнішньої мотивації та фізичних характеристик об'єктів і характеризується нестійкістю, незначним обсягом. Дітям із відхиленнями розумового розвитку властиві труднощі сприйняття простору й часу, що заважає їм орієнтуватись у довкіллі [1; 2; 5].

За період навчання в школі недоліки моторики розумово відсталих дітей суттєво змінюються під впливом корекційно-виховної роботи. Рухи учнів поступово набувають чіткості, координованості та плавності.

На основі аналізу й синтезу цієї проблеми нами розроблено блок-схему корекції рухових функцій для дітей із відхиленнями розумового розвитку в процесі фізичного виховання (рис.1).

Корекція моторики таких дітей сприятливо впливатиме на оволодіння ними руховими вміннями на уроках письма, праці, фізичної культури, малювання, у побуті, а в подальшому – у професійно-трудовій діяльності.

У змісті проблеми корекції таких дітей зазвичай є дві особливості. Перша полягає в тому, що корекція рухів цих дітей не обмежується лише корекцією їхніх рухових функцій. Вона має стосуватись і психічного розвитку розумово відсталих дітей. Друга особливість полягає в тому, що корекція розвитку їхніх рухів залежить від характеру й структури їхньої конкретної рухової діяльності в навчанні, праці та грі.

Мета корекції розумово відсталих дітей полягає в покращенні стану їхнього здоров'я та підвищенні функціональних можливостей організму.

Виходячи з мети корекції, можна виділити низку завдань корекції:

- зміцнення здоров'я й загартування організму;
- формування правильної постави;
- формування й удосконалення рухових навичок та умінь прикладного характеру;
- розвиток фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності);
- корекція та компенсація порушень функціонального розвитку й психомоторики;
- підтримання стійкості функціональної працездатності на досягнутому рівні;
- формування пізнавальних інтересів, виховання морально-вольових якостей та стійкого інтересу до занять фізичною культурою.

Для розробки програми корекції потрібно здійснити діагностику стану організму дитини, щоб отримати якомога повнішу інформацію про організм дитини. Саме тому в процесі діагностики потрібно визначати різні показники, які нестимуть інформацію про стан організму як саморухомої системи.

Залежно від показників діагностики доцільно визначити напрями корекції. Ми вважаємо за доцільне виділити такі з них, як корекційно-розвивальний, корекційно-факультативний, індивідуальний та оздоровчо-профілактичний.

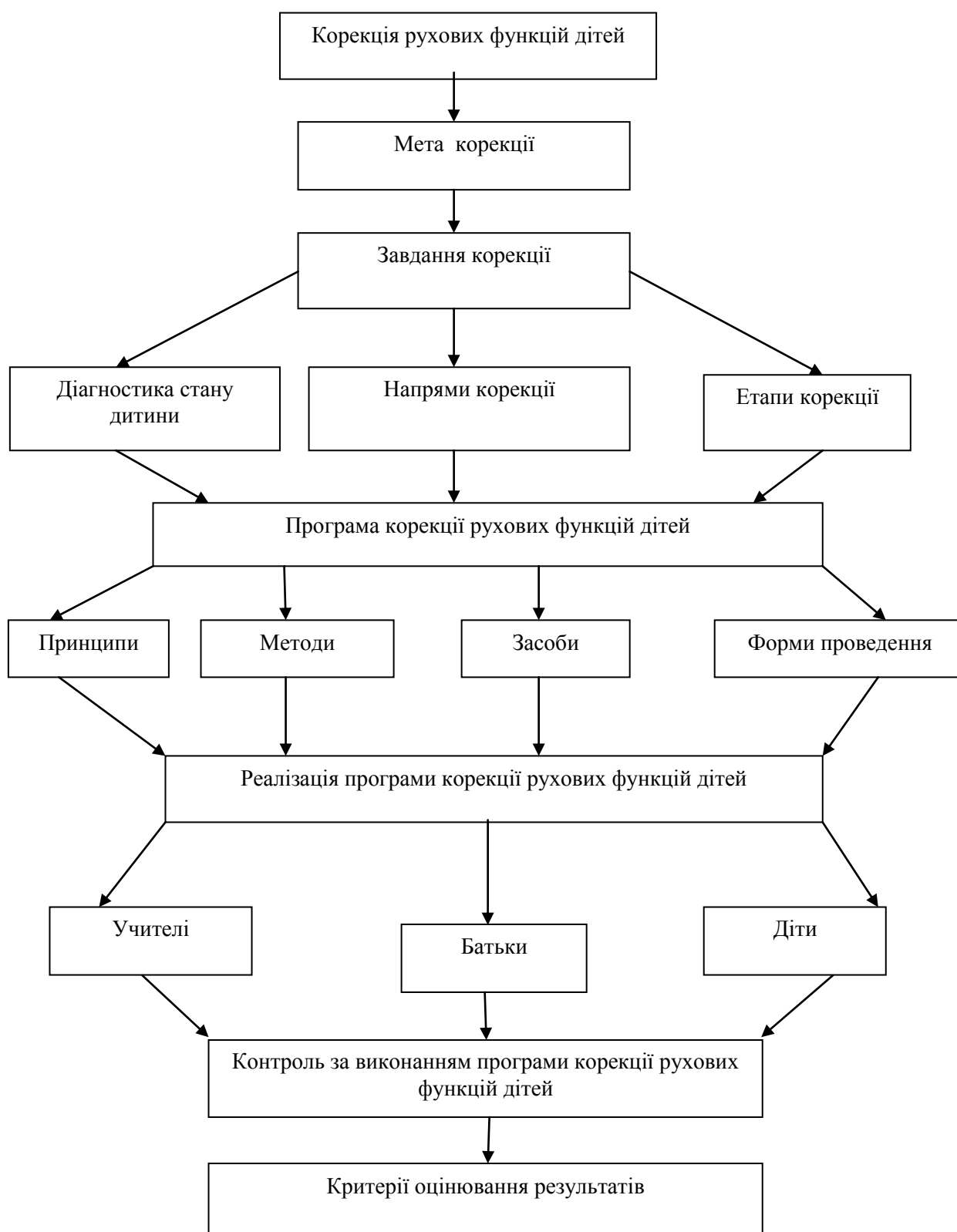

Рис. 1. Блок-схема корекції рухових функцій для дітей із відхиленнями розумового розвитку

Усю корекційну роботу доцільно здійснювати протягом трьох етапів – підготовчого, основного й завершального. Тривалість їх, зазвичай, визначається залежно від стану дитини, на основі показників діагностики.

Відповідно до аналізу отриманої інформації про стан організму як системи в цілому потрібно розробити програму корекції рухових функцій дітей. При цьому варто дотримуватися таких принципів: єдності діагностики й корекції; диференціації та індивідуалізації; компенсаторної спрямованості

педагогічних впливів; урахування вікових особливостей; адекватності педагогічних впливів; їх оптимальності; варіативності; пріоритетної ролі мікросоціуму.

На уроках фізичної культури використовують досить різноманітні засоби й методи, за допомогою яких учитель здійснює вплив на дітей із відхиленнями розумового розвитку. Їх можна диференціювати на дві групи:

- засоби загальнопедагогічного впливу (слово, засоби наочності);
- засоби фізичного виховання, які використовуються на уроках фізичної культури (фізичні вправи, сили природи та гігієнічні фактори).

Варто також зауважити, що поряд із традиційними засобами останнім часом отримали розповсюдження інноваційні засоби (дельфінотерапія, фітотерапія, туротерапія, іпотерапія, квантова терапія), а також деякі методи гіпнозу.

Форми проведення корекційної роботи досить різноманітні: систематичні, епізодичні, індивідуальні, масові, змагальні, ігрові. Основною формою проведення занять є урок. Залежно від мети й завдань уроки можуть мати різну спорядованість. На особливу увагу заслуговують комплексні уроки. Однією з форм проведення є рекреаційні заняття в режимі дня. Заслуговують на увагу й лікувально-профілактичні та реабілітаційні заходи.

Реалізація розробленої програми здійснюється за участі вчителів фізичної культури, учителів-предметників, батьків і дітей. Кожен із них має свої функції залежно від мети, завдань, наряду та етапу реалізації програми. Важливо при цьому пам'ятати, що розумово відсталі діти мають схильність до наслідування, особливо тих людей, які з ними працюють.

Розроблена нами програма корекції рухових функцій уключає контроль. Він може бути попередній, поточний, етапний і підсумковий. Залежно від мети та завдань контролю його можуть здійснювати вчителі, медичні працівники та батьки.

Критерії оцінювання мають бути досить різноманітними й охоплювати якомога більше показників. За своїм змістом вони можуть бути різні, залежно від видів контролю, мети та завдань етапу тощо. Водночас ці критерії несуть об'єктивну інформацію про функціонування різних систем організму під впливом програми корекції.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Усунення недоліків рухових функцій у дітей з відхиленнями розумового розвитку відіграє велику роль у їхньому розумовому розвитку та є важливою складовою частиною корекційної роботи, спрямованої на всебічний розвиток особистісної сфери й соціально-трудову адаптованість цих дітей.

Корекцію рухових функцій молодших школярів із відхиленнями розумового розвитку в процесі фізичного виховання доцільно здійснювати на основі розробленої нами блок-схеми.

Джерела та література

1. Безруких М. М. Возрастная физиология: физиология развития ребенка / М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фабер. – М. : Академия, 2002. – 416 с.
2. Евсеев С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры / под общ. ред. С. П. Евсеева. – М. : Сов. спорт, 2007.
3. Круцевич Т. Ю. Теория і методика фізичного виховання : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. вих. і спорту: у 2 т. – Т. 2 : Методика фізичного виховання різних груп населення / Т. Ю. Круцевич. – К., 2012. – 368 с.
4. Пельх Е. Ю. Формирование мотивации к физкультурно-спортивной деятельности у школьников с нарушениями интеллекта на занятиях адаптивным физическим воспитанием : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук / Е. Ю. Пельх. – СПб., 2011. – 17 с.
5. Чудная Р. В. Адаптивное физическое воспитание / Р. В. Чудная. – Киев : Наук. думка, 2000. – С. 288.
6. Якубович М. А. Коррекция двигательных и речевых нарушений методами физического воспитания : пособие для учителя / М. А. Якубович, О. В. Преснова. – М. : ВЛАДОС, 2006. – 288 с.

Анотації

Мета – проаналізувати підходи до корекції рухових функцій дітей із відхиленнями розумового розвитку в процесі фізичного виховання. Проаналізовано рухові функції дітей із відхиленнями розумового розвитку, визначено фактори, які впливають на формування їхньої моторики. Вивчено особливості розвитку моторики дітей молодшого шкільного віку з відхиленнями розумового розвитку. Обґрунтовано й розроблено блок-схему корекції рухових функцій молодших школярів із відхиленнями розумового розвитку в процесі фізичного виховання. Визначено мету та завдання корекції рухових функцій молодших школярів із відхиленнями розумового розвитку

в процесі фізичного виховання, напрями та етапи корекції, принципи, методи й засоби корекції, форми проведення занять, учасників реалізації програми корекції, а також контроль та критерії оцінювання.

Ключові слова: діти молодшого шкільного віку, моторика, відхилення розумового розвитку, корекція, блок-схема.

Алла Алёшина, Александр Бычук, Анастасия Алёшина. Теоретические аспекты коррекции двигательных функций младших школьников с отклонениями умственного развития в процессе физического воспитания. Цель – проанализировать существующие подходы к коррекции двигательных функций детей с отклонениями умственного развития в процессе физического воспитания. Проанализированы двигательные функции детей с отклонениями умственного развития, определены факторы, которые влияют на формирование их моторики. Изучены особенности развития моторики детей младшего школьного возраста с отклонениями умственного развития. Обоснована и разработана блок-схема коррекции двигательных функций младших школьников с отклонениями умственного развития в процессе физического воспитания. Определены цель и задания коррекции двигательных функций младших школьников с отклонениями умственного развития в процессе физического воспитания, направления и этапы коррекции, принципы, методы и средства коррекции, формы проведения занятий, участники реализации программы коррекции, а также контроль и критерии оценивания.

Ключевые слова: дети младшего школьного возраста, моторика, отклонения умственного развития, коррекция, блок-схема.

Alla Aleshina, Oleksandr Bychuk, Anastasiya Aleshina. Theoretical Aspects of Correction of Motor Functions of Junior Pupils with Abnormalities of Mental Development in the Process of Physical Education. Purpose: to analyse the existent approaches to correction of motor functions of children with abnormalities of mental development in the process of physical education. It is analyzed the motor functions of children with abnormalities of mental development, defined the factors that influence formation of their motor function. It is studied the peculiarities of development of motor function of children of junior school age with abnormalities of mental development. It is grounded and developed a block-scheme of correction of motor functions of junior pupils with abnormalities of mental development in the process of physical education. It is defined the aim and tasks of correction of motor functions of junior pupils with abnormalities of mental development in process of physical education, orientations and stages of correction, forms of conducting classes, participants of realization of correction program, control and criteria of valuation.

Key words: children of junior school age, motor function, abnormalities of mental development, correction, block-scheme.